Vol.13, No.1, Spring 2024, pp.293-316 ISSN (Print):2322-1682 ISSN (Online):2383-3076

Journal of Geography and Environmental Hazards

RESEARCH ARTICLE DOI: 10.22067/geoeh.2022.77567.1254 Open access

Investigating the Impact of the Spread of the Corona Virus on the Acquisition Functions of Borders in Southwest Asia

Shaghayegh Baradaran[a], Mohsen Janparvar[b*], Ali Mohamadpour[c]

[a] *MA Student in Political Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran*
[b] *Assistant Professor in Political Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran*
[c] *Assistant Professor in Political Geography, MalekAshtae University of Tehran, Tehran, Iran*

Received: 21 July 2022 ***Revised: 30 August 2022*** ***Accepted: 6 September 2022***

Abstract

Globalization and entering the age of information and communication have caused geographic spaces to be mixed and the spatial links to be expanded to a significant extent. This increase has boosted significantly the communication functions of borders. However, with the spread of the corona virus, extensive changes were made, the links between geographical spaces were transformed, and the communication function of borders was greatly affected. Accordingly, in the current research, which was carried out using a descriptive and analytical method, an attempt was made to see what effects the spread of the corona virus had on the communication function of borders in Southwest Asia. The results showed that the spread of the corona virus has had a wide impact on the acquired functions of borders in such a way that it has greatly affected the communication function of borders in Southwest Asia and reduced the links between spaces to a great extent that in some cases it has been replaced by a barrier function. On the other hand, the nation-building, legitimizing and even economic functions of borders have been highlighted after the spread of the Covid-19. Although the virus disease was controlled and subsided to some extent, it seems that human societies will face many such diseases and problems in the future, which is necessary to pay attention to its impact. The results of this study can provide the basis for countries' preparation and reduce the insecurities and challenges caused by such problems to a significant extent.

Keywords: Border, Corona Virus, Communication Function, Southwest Asia

---

*.Corresponding author: Mohsen Janparvar Email: janparvar@um.ac.ir Tel:+989126508238

How to cite this Article: Baradaran, Sh., Janparvar, M. & Mohamadpour, A (2024). Investigating the impact of the spread of the corona virus on the acquisition functions of borders in Southwest Asia. *Journal of Geography and Environmental Hazards*, *13*(1), 293-316.

DOI: 10.22067/geoeh.2022.77567.1254

Geography and Environmental Hazards
Volume 13, Issue 1 - Number 49, Spring 2024
https://geoeh.um.ac.ir
https://doi.org/10.22067/geoeh.2022.77567.1254
جغرافیا و مخاطرات محیطی، سال سیزدهم، شمارۀ چهل و نهم، بهار ۱۴۰۳، صص ۳۱۶-۲۹۳

مقاله پژوهشی

بررسی تأثیر شیوع ویروس کرونا بر کارکردهای اکتسابی مرزها در جنوب غرب آسیا

شقایق برادران‌مطیع- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
محسن جان‌پرور[1]-استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
علی محمدپور- استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه مالک اشتر، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۴/۳۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۶/۸ تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۶/۱۵

چکیده

تحولات ناشی از جهانی‌شدن و ورود به عصر اطلاعات و ارتباطات سبب شده است که فضاهای جغرافیایی درهم‌آمیخته شود و پیوندهای فضایی تا حد قابل‌توجهی گسترش پیدا کند. این افزایش سبب شده است کارکردهای ارتباطی مرزها تا حد قابل‌توجهی افزایش پیدا کند؛ اما با گسترش ویروس کرونا به یکباره تغییرات گسترده‌ای ایجاد شد و پیوندهای بین فضاهای جغرافیایی دچار تحول شد و کارکرد ارتباطی مرزها تحت تأثیر گسترده‌ای قرار گرفت. بر این اساس، در تحقیق حاضر که به روش توصیفی و تحلیلی به انجام رسیده است سعی شده است به این سؤال پاسخ داده شود که شیوع ویروس کرونا بر کارکرد ارتباطی مرزها در جنوب غرب آسیا چه تأثیراتی داشته است؟ نتایج حاصل از تحقیق حاضر نشان دهنده آن است که شیوع ویروس کرونا روی کارکردهای اکتسابی مرزها تأثیرات گسترده‌ای داشته است به‌گونه‌ای که کارکرد ارتباطی مرزها در جنوب غرب آسیا را تا حد زیادی تحت تأثیر قرار داده و پیوندهای بین فضاها را تا حد زیادی کاهش داده است تا جایی که در

۱ نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۶۵۰۸۲۳۸ Email: janparvar@um.ac.ir

نحوه ارجاع به این مقاله:

برادران مطیع، شقایق، جان پرور، محسن، محمدپور، علی. (۱۴۰۳). بررسی تأثیر شیوع ویروس کرونا برکارکردهای اکتسابی مرزها در جنوب غرب آسیا. جغرافیا و مخاطرات محیطی، ۱۳(۱). صص ۳۱۶-۲۹۳

https://doi.org/10.22067/geoeh.2022.77567.1254

برخی موارد کارکرد مانعی جایگزین آن شده است. از سوی دیگر کارکرد ملت‌سازی، مشروعیت بخشی و حتی اقتصادی مرزها بعد از گسترش کرونا برجسته شده است. اگرچه بیماری ویروس کرونا تا حدی کنترل شده و فروکش کرده است اما به نظر می‌رسد جوامع انسان در آینده با بیماری‌ها و مسائل و مشکلات متعددی ازاین‌دست مواجه خواهد بود که ضرورت توجه به آن از اهمیت بالایی برخوردار است؛ بنابراین، نتایج تحقیق حاضر می‌تواند زمینه آمادگی کشورها را فراهم آورده و ناامنی‌ها و چالش‌های ناشی ازاین‌دست از مشکلات را تا حد قابل‌توجهی بتوانند کاهش دهند.

کلیدواژه‌ها: مرز، ویروس کرونا، کارکرد ارتباطی، جنوب غرب آسیا

۱- مقدمه

تحولات صورت گرفته در عرصه‌های جهانی زمینه‌ساز افزایش پیوند و ارتباط بین فضاهای جغرافیایی را فراهم آورده است. افزایش این وابستگی و پیوند بین فضاهای جغرافیایی سبب شده است که بحران‌ها، امراض و ویروس‌ها بتوانند به‌سادگی از یک فضا به فضای دیگر منتقل شده و در سطح جهان شیوع پیدا کنند. این بیماری‌های که با عنوان بیماری فراگیر مطرح هستند، به‌سادگی از مرزهای بین‌المللی می‌گذرد و شمار بسیاری از مردمان را گرفتار می‌کنند (پورتا[1]،۲۰۰۸) اغلب بیماری‌های واگیر می‌توانند در دسته بیماری‌های فراگیر قرار گیرند، ازجمله ویروس جدید با نام کووید ۱۹ که شامل گروهی از ویروس‌ها متعلق به خانواده ویروسی کروناویریده هستند که از طریق ایجاد عفونت دستگاه تنفسی در پرندگان و پستانداران، ایجاد بیماری می‌کنند. این ویروس‌ها می‌توانند عامل ایجاد برخی از انواع سرماخوردگی معمولی تا عامل بیماری‌های شدیدتری همچون سارس، مرس و کووید ۱۹ باشند. کروناویروس‌ها در دهه ۱۹٦۰ کشف شدند و مطالعه بر روی آن‌ها به‌طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. اندازه ژنوم ویروس‌های کرونا از ۲٦ تا ۳۲ کیلوباز، متغیر است که از بزرگ‌ترین ژنوم‌ها در بین ژنوم تمام آران‌ای ویروس‌ها هستند. این ویروس‌ها به‌طور طبیعی در انسان‌ها و پستانداران و پرندگان شیوع پیدا می‌کنند، بااین‌حال تاکنون میلیون‌ها کروناویروس منتقل شده به انسان، کشف شده است. آخرین نوع آن‌ها، کروناویروس سندرم حاد تنفسی ۲[2]، در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین با همه‌گیری در انسان شیوع پیدا کرد. شیوع این کروناویروس پس از مدت کوتاهی تبدیل به دنیاگیری شد و تمام جهان را نگران کرد و تبدیل به بحران بین‌المللی شد (**کساوندی و امیرانی،۱٤۰۰**). این ویروس به‌سادگی توانست در سراسر کره زمین گسترش پیدا کرده و مسائل و مشکلات متعددی را پیش روی حکومت‌ها و جوامع انسانی قرار دهد. گسترش کرونا از کانون شکل‌گیری اولیه آن،

1 Porta
2 SARS-CoV-2

یعنی ووهان چین به کشورهای همجوار مانند ژاپن و کره جنوبی و سپس به خاورمیانه و در ادامه به کشورهای اروپا، آمریکا، آفریقا و استرالیا و به عبارتی تقریباً تمامی کشورهای جهان، منجر به اتخاذ سیاست‌ها و تدابیر محافظتی از سوی اکثر حکومت‌ها به‌منظور کنترل و کاهش پیامدهای منفی چشم‌گیر اپیدمی یاد شده در زندگی سیاسی، اقتصادی، امنیتی و ... خود گردید. از نخستین اقدامات این تدابیر حفاظتی، کنترل شدید مرزهای بین‌المللی خود در درجه نخست و سپس کنترل مرزهای نواحی داخلی بود. اغراق نیست اگر بگوییم این بحران عامل خیزش مجدد مرزهای جغرافیای سیاسی در همه مقیاس‌ها از محلی/مکانی تا بین‌المللی بوده است (حافظ‌نیا، ۱۳۹۹). در این میان مرزهای ملی از اهمیت و جایگاه برجسته‌ای برخوردار بوده‌اند چراکه مرزها دارای کارکردهای خاصی هستند که به‌وسیله آن‌ها می‌توان تشکیلات فضای جغرافیایی زندگی انسان‌ها را در یک راه هوشیارانه قرار داد. چراکه از طریق بهره‌گیری از کارکردهای مرزها می‌توان زمینه شکل‌گیری، توسعه و حفظ امنیت در فضای جغرافیایی را تا حد امکان فراهم آورد و از سوی دیگر می‌توان مسائل و چالش‌های برخاسته از مرز را تا حد امکان برای کشور کاهش داد (**حافظ‌نیا و جان‌پرور،۱۳۹۲**). با توجه به این اهمیت و جایگاه مرزها در کنترل و مدیریت فضاهای جغرافیایی و از سوی دیگر با توجه به افزایش پیوندها و وابستگی بین فضاهای جغرافیایی که زمینه افزایش سرعت و گردش ناامنی‌ها، ویروس‌ها و بیماری‌ها نظیر ویروس کرونا را فراهم آورده است، به نظر می‌رسد توجه و درک تأثیر ویروس کرونا بر چگونگی کارکرد مرزها می‌تواند از اهمیت و جایگاه برجسته‌ای برخوردار باشد. باید توجه داشت که مرزها دارای دو نوع کارکرد به‌صورت ذاتی و اکتسابی هستند؛ کارکردهای اکتسابی به‌گونه‌ای هستند که متناسب با زمان، نیازها یا فناوری‌های موجود دچار تغییر شده و کمرنگ یا پررنگ می‌شوند و یا اینکه به‌صورت کامل از بین می‌روند. مهم‌ترین این کارکردهای اکتسابی مرزها عبارتند از: کارکرد مانعی، کارکرد مشروعیت بخشی، کارکرد اقتصادی، کارکرد ملت‌سازی، کارکرد ارتباطی و ... (جان‌پرور، ۱۳۹٦). کارکردهای اکتسابی مرزها به کارکردهایی گفته می‌شود که حکومت‌ها متناسب با ضرورت و نیاز در زمان‌های مشخص برای مرزها در نظر می‌گیرند. این کارکردها چون متناسب با زمان، ضرورت‌ها و استراتژی‌ها شکل می‌گیرند سیال هستند و برعکس کارکردهای ذاتی مرزها تغییر می‌کنند و گاه از بین می‌روند و با افزایش ضرورت‌ها دوباره بازمی‌گردند. در این پژوهش تلاش شده است با در نظر گرفتن شرایط حاکم بر جهان ناشی از شیوع ویروس کرونا، تأثیرات این ویروس بر کارکردهای اکتسابی مرزها موردبررسی و تحلیل قرار گیرد و مخاطرات و چالش‌های ناشی از آن موردبحث قرار گیرد.

۲- منطقه موردمطالعه

آسیای جنوب غربی به‌عنوان یک حوزۀ جغرافیای وسیع به کار برده می‌شود که چندین منطقۀ مشهور را که در مطالعات منطقه‌ای به مثابۀ مناطقی جداگانه محسوب می‌شوند، در خود جای می‌دهد شامل بخش‌هایی از منطقۀ قفقاز، قسمتی از شبه‌قاره هند، آسیای مرکزی، آسیای صغیر و شامات و مصر در شمال شرق آفریقا. درواقع جنوب غرب آسیا را می‌توان به شکل مثلثی دید که اضلاع سه‌گانه آن شامل؛ تنگه بسفر و داردانل در ترکیه، کوه‌های پامیر در مشرق و سرانجام، خلیج عدن و باب‌المندب می‌شود. (شکل ۱). این بخش از جهان ۱۹ کشور مستقل را شامل می‌شود که عبارتند از ایران، ترکیه، سوریه، عراق، اردن، لبنان، فلسطین اشغالی، عربستان، یمن، عمان، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، کویت، پاکستان، افغانستان، آذربایجان، ارمنستان و گرجستان. (یعقوبی و دیگران، ۱۳۹۸). از نظر موقعیت ارتباطی نیز این بخش از جهان، اتصال‌دهنده سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا می‌باشد که با وجود گذرگاه‌ها، تنگه‌ها و آبراهه‌های استراتژیک مثل کانال سوئز، تنگه بسفر و داردانل، تنگه باب المندب و هرمز، منطقه‌ای سوق‌الجیشی، با اهمیت ویژه و موردتوجه قدرت‌های بین‌المللی و جهانی محسوب می‌گردد. (مکفورلن[1]، ۲۰۰۸) همچنین این منطقه کانون جهان اسلام است. مکه و مدینه که مقدس‌ترین شهرهای مسلمانان هستند، هرساله در هنگام مراسم حج، صدها هزار نفر را در خود جای می‌دهد. این موقعیت ارتباطی برتر به کشورهای حاضر در این فضای جغرافیایی جایگاه و نقش بازیگری برجسته‌ای می‌دهد و از سوی دیگر زمینه برای حضور و نقش‌آفرینی بازیگران دیگر را نیز تا حد زیادی در جنوب غرب آسیا فراهم آورده است که می‌تواند به‌صورت مثبت یا منفی عمل کند.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی جنوب غرب آسیا

Source: https://fa.wikipedia.org

1 Macforlane

۳- مواد و روش‌ها

روش انجام این پژوهش، با توجه به ماهیت نظری آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد و اطلاعات موردنیاز در قالب منابع کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع معتبر، کتب، مقالات و سایت‌های مرتبط با سازمان‌ها و وزارتخانه‌های کشورهای جنوب غرب آسیا به دست آمده است.

٤- نتایج و بحث

٤-١- استخراج مؤلفه‌های مؤثر بر کارکرد اکتسابی مرزها

مرزها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند و همین امر سبب می‌شود حساسیت و نظارت ویژه‌ای بر آن وجود داشته باشد. در زمانی که تصور می‌شد جهانی‌شدن مساوی با جهانی بدون مرز و کاهش تأثیرات آن باشد، بیماری‌ای جدید و ناشناخته به نام ویروس کرونا ظهور کرد و نشان داد جهانی‌شدن بدان معنی نیست که ما دیگر شاهد تأثیر مرز بر مسائل مختلف جغرافیایی-سیاسی نخواهیم بود بلکه حتی در مکان‌هایی مثل مرزهای بیرونی اتحادیه اروپا و یا کشورهای آمریکای شمالی با تأثیر و اهمیت فزاینده مرز روبه‌رو بوده‌ایم؛ از طرفی بیماری‌های واگیردار همچون ویروس کرونا به‌سرعت از کشوری به کشور دیگر انتقال می‌یابد و پدیده جهانی‌شدن نیز می‌تواند شیوع بیماری‌های واگیردار را تسریع نماید. برای اینکه بتوان تأثیر مسائل مختلف بر کارکرد مرزها به‌ویژه تأثیر ویروس کرونا بر کارکردهای اکتسابی مرزها را موردبررسی تحلیل قرار داد از نظریات و کارهای صورت گرفته در این زمینه استفاده شده است. نتایج حاصل از بررسی نظریه‌هایی ازجمله ماتینز[1]، هاوس هوفر[2]، سافر[3] و ... نظریه‌های مرتبط با بیماری‌های واگیر ازجمله: کرونا و آینده روابط بین‌الملل، کرونا و تعهدات دولت، کرونا و امنیت شهرهای مرزی، کرونا و گردشگری و ... در این زمینه موردبررسی و تحلیل قرار گرفته شده است. بر این مبنا، برای اینکه بتوان در پژوهش حاضر به‌صورت جامع‌تر تأثیر کرونا ویروس را بر کارکردهای اکتسابی مرزها موردبررسی قرار گیرد از این نظریه‌ها و دیدگاه‌ها و کارهای قبل ۳۷ شاخص جهت ارزیابی استخراج شده است. این شاخص‌ها در قالب پنج بخش کارکردهای اکتسابی مرزها جهت درک بهتر آورده شده‌اند (جدول ۱). البته باید توجه داشت که این شاخص‌ها دارای همپوشانی و هم‌افزایی هستند و بر یکدیگر تأثیر گذاشته و از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و دسته‌بندی آن‌ها در قالب بخش‌ها مبتنی بر کارکرد اکتسابی مرزها نشان‌دهنده عدم تأثیرگذاری و پیوند بین آن‌ها نیست.

1 Martinez
2 Haushofer
3 Sofer

جدول ۱- جمع‌بندی نظریات ویروس کرونا

ردیف	کارکردهای اکتسابی مرزها	شاخص‌ها	نظریه‌ها و دیدگاه‌های مرتبط
۱	کارکرد اقتصادی مرزها	کاهش تقاضا-کاهش صادرات-کاهش صادرات و قیمت نفت- کاهش تولید ناخالص داخلی- افزایش نرخ تورم-رشد بیکاری- سقوط ارزش سهام-تاثیر بر شاخص بورس –افزایش هزینه‌های دولت و کسری بودجه	دیدگاه کرونا و آینده روابط بین‌الملل (بیگ زاده، لطفیان و همکاران، ۱۳۹۹) دیدگاه کرونا و تعهدات دولت (السان، ۱۳۹۹) دیدگاه کرونا و مسئولیت دولت از نظر فقه (غریب پور، ۱۳۹۹) نظریه آشوب (شهرزادی و همکاران، ١٤٠٠) نظریه ضد اطلاعات (اشرفی ریزی و کاظم پور، ۱۳۹۹) دیدگاه کرونا و امنیت شهرهای مرزی (بهرامی جاف و صالح آبادی، ۱۳۹۹) دیدگاه کرونا و گردشگری (میرتقیان و همکاران، ۱۳۹۹) دیدگاه کرونا و اخلاق محیطی (علیجانی، ۱۳۹۹) نظریه مارتینز نظریه هاوس نظریه سافر دیدگاه کلاف مرزی (جان‌پرور، ۱۳۹٦)
۲	کارکرد ارتباطی مرزها	رکود صنعت گردشگری-گردشگری سیاحتی-گردشگری مذهبی-گردشگری اقتصادی-کاهش مسافر برای هتل‌ها-تعطیلی رستوران ها-کاهش فعالیت‌های اجتماعی-لغو تجمعات ورزشی و کنسرت‌ها	
۳	کارکرد مانعی مرزها	انسداد انواع مرزها-مانعیت ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی-مانعیت‌های مرزی در منطقه شنگن-ترانزیت حمل‌ونقل بین‌المللی-مانعیت ورود و خروج در مرزهای داخلی	
٤	کارکرد زیست‌محیطی مرزها	کاهش گازهای گلخانه‌ای-کاهش آلودگی هوا-کاهش تقاضای انرژی-کاهش میزان تلفات ناشی از آلودگی هوا-ترمیم لایه ازون-افزایش زباله و پسماندهای عفونتی-آلودگی آب و تالاب‌ها-پاکیزگی سواحل و دریاها-تاثیر بر حیات وحش-کاهش برخورد حیوانات با خودروها-کاهش آلودگی صوتی	
٥	کارکرد ملت‌سازی مرزها	رشد ملی‌گرایی-پر رنگ شدن هویت ملی- پر رنگ شدن حاکمیت ملی- افزایش محلی گرایی	

تجزیه‌وتحلیل‌ها نشان می‌دهد که تحولات دوران معاصر کارکردهای مرز را دچار تغییر کرده است. در این زمینه باید توجه داشت که کارکردهای مرز به دو دسته تقسیم می‌شود، کارکردهایی که بر اساس ماهیت مرزها شکل می‌گیرند و کمتر دچار تغییر و دگرگونی می‌شوند مانند (جداکنندگی، تفاوت سازی و ...) و کارکردهایی که به مرزها بر اساس الزامات و مسائل مختلف داده می‌شود، این کارکردها با از میان رفتن الزام یا آن مسئله دچار تغییر می‌شود. بر این اساس، تحولات دوران معاصر فقط توانسته است بخش دوم

کارکردهای مرز (کارکردهای اکتسابی) را دگرگون کند. کارکردهای اکتسابی عبارتند از: کارکرد مانعی؛ کارکرد مشروعیت بخشی؛ کارکرد ملت‌سازی؛ کارکرد اقتصادی؛ کارکرد ارتباطی؛ کارکرد زیست‌محیطی و ... که ویروس کرونا بر هرکدام از آن تأثیرات فراوانی گذاشته و هدف اصلی این پژوهش بررسی این تأثیرات می‌باشد.

۲-٤- کرونا ویروس و کارکردهای اکتسابی مرزها

۱-۲-٤- کارکرد اقتصادی مرزها

کارکرد اقتصادی عبارت است از کارکردی که حکومت‌ها برای حمایت از تولیدات داخلی به مرزها می‌دهند و ورود و خروج برخی کالاها را مبتنی بر این کارکرد کنترل و مدیریت می‌کنند. (**جان پرور، ۱۳۹٦: ۵۷**) از طرفی، ویروس کرونا اثراتی فراتر از ایمنی انسان و بهداشت عمومی در جهان بر جای نهاده است. اولین و مهم‌ترین اثر این بیماری، بدون تردید بر اقتصاد جهانی احساس می‌شود. (**منتی، ۱۳۹۹**) بدین منظور به بررسی دو شاخص کاهش تقاضا و کاهش صادرات در ارتباط با شیوع ویروس کرونا پرداخته می‌شود:

-کاهش تقاضا: از دیدگاه علم اقتصاد، خسارت‌های اقتصادی ناشی از اپیدمی ویروس کرونا تا حد زیادی به دلیل کاهش تقاضاست؛ به این معنی که مصرف‌کننده‌ای برای خرید کالاها و خدمات موجود در اقتصاد جهانی وجود ندارد (**منتی، ۱۳۹۹**) همچنین، در اثر شوک بیماری همه‌گیر کرونا اقتصاد با کاهش تقاضا مواجه شد چراکه مصرف بسیاری کالاها و خدمات به دلیل ترس ابتلا به بیماری کاهش یافت، علاوه بر آن نااطمینانی به وجود آمده منجر به افزایش پس‌اندازهای احتیاطی و کاهش مصرف شد. ازآنجاکه بیماری‌های همه‌گیر سلامت آحاد افراد کشور را تهدید می‌کند، سیاست‌های فاصله‌گذاری اجتماعی، کاهش تعاملات و قرنطینه و کاهش برخی فعالیت‌ها در دستور کار دولت‌ها قرار گرفت. این موضوع به‌نوبه خود سمت عرضه اقتصاد را به‌واسطه اختلال در شبکه تأمین مواد اولیه و محدودیت فعالیت و تعطیلی برخی بنگاه‌ها با محدودیت مواجه کرده است. (**رجبی و همکاران، ۱٤۰۰**)

-کاهش صادرات: بر اساس گزارش‌های بین‌المللی، شیوع ویروس کرونا، صادرات ایران به کشورهای همسایه را محدود کرده است. درحالی‌که گفته می‌شود بیش از نیمی از درآمد کشور از محل کانال‌های تجارت منطقه‌ای تحقق می‌یابد، همسایگان ایران، یکی پس از دیگری مرزهای خود را با کشور بسته‌اند؛ بنابراین، صادرات ایران به‌شدت کاهش یافته است. ازآنجاکه اولین شریک تجاری ایران چین است، بعد از اولین گزارش شیوع ویروس کرونا در ووهان چین در ماه دسامبر ۲۰۱۹، ایران نسبت به محدود کردن سفرها به چین و بالعکس بی‌میلی نشان داد؛ چراکه حدود ۲۳ درصد از صادرات غیرنفتی کشور (بیش از ۸ میلیارد دلار) در ۱۱ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۸ به چین بوده است. در شرایطی که صادرات نفت ایران به کمترین میزان

خود در ٤ دهه گذشته رسیده بود، حفظ تجارت با چین دور از انتظار به نظر نمی‌رسید. اقدامی که اگر موقتاً متوقف می‌شد، شاید سطح بحران فعلی از حیث تبعات اقتصادی و انسانی آن به‌مراتب کمتر بود. همچنین بر اساس گزارش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اختلال در صادرات از مرزهای زمینی، کاهش ورود و خروج گردشگر، کاهش قیمت و تقاضای جهانی نفت و کاهش محصولات صادراتی کشور در کنار اختلال در تجارت با چین، از مهم‌ترین پیامدهای شیوع این ویروس در حوزه تجارت خارجی کشور به شمار می‌روند. از طرفی طبق برآورد صندوق بین‌المللی پول تجارت خارجی ایران در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۱٦ میلیارد دلاری به حدود ۷۰ میلیارد دلار رسیده است. (**صفایی و همکاران، ۱۳۹۹**).

جدول ۲- تأثیر اپیدمی ویروس کرونا بر تقاضای جهانی نفت

سال ۲۰۲۰	پیش‌بینی پیش از اپیدمی	پیش‌بینی تحت تأثیر اپیدمی	میزان تغییرات
فصل ۱	(میلیون بشکه در روز)	(میلیون بشکه در روز)	(هزار بشکه در روز)
فصل ۲	۱۰۱.۵۷	۱۰۰.۸۲	-۷۵۰
فصل ۳	۱۰۲.۱۷	۱۰۱.۷۸	-۳۹۲
فصل ٤	۱۰۲.۷۳	۱۰۲.٤۸	-۲٤٦
	۱۰۳.۲۹	۱۰۳.۱۷	-۱۲۵

مأخذ: آرگوس مدیا، ۱ آوریل ۲۰۲۰[1]

برای تعیین نقش کرونا در تحولات صادرات نفت به بررسی شرایط کشور عربستان سعودی و مقایسه میزان صادرات این کشور در سال‌های ۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۱۹ با ۲۰۲۰ می‌پردازیم: میزان صادرات نفت عربستان سعودی در سال ۲۰۱۷، ۷/۱۸ میلیون بشکه در روز و در سال ۲۰۱۸ با ۲/۸ درصد افزایش، ۷/۳۸ میلیون بشکه در روز بود (که توانست عنوان بزرگ‌ترین صادرکننده نفت خام جهان در سال ۲۰۱۸ را از آن خود کند). در سال ۲۰۱۹ نیز، صادرات نفت عربستان معادل ۸/۰۳ میلیون بشکه در روز بود (www.opec.org) تولید نفت این کشور در آوریل ۲۰۲۰، معادل ۱۲ میلیون بشکه در روز بود. بااین‌حال، این کشور تولید خود را به دنبال همه‌گیری کووید-۱۹ در ماه مه و ژوئن سال ۲۰۲۰ به حدود هشت میلیون بشکه در روز رساند (www.statista.com). به عبارتی با یک کاهش شدید ٤ میلیون بشکه‌ای در روز مواجه گردید. متناسب با آمار و ارقام نمودارها می‌توان به این نتیجه رسید که با شیوع ویروس کرونا، کارکرد اقتصادی مرزها، در قالب سنجش در دو بخش، کاهش تقاضا، کاهش صادرات، تحت تأثیر قرار گرفته است.

1 Argus media

۲-۲-٤- کارکرد ارتباطی مرزها

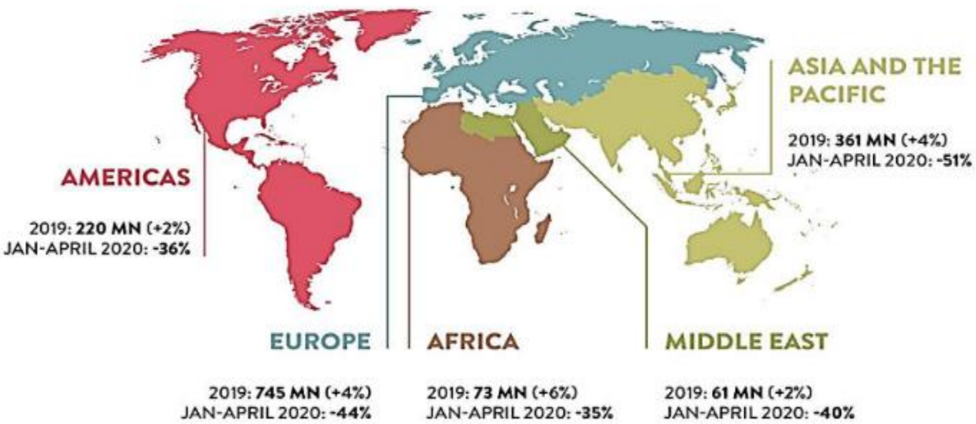
مرزها سطح ارتباط ملت‌ها و حکومت‌ها در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، ارتباطی و غیره... با یکدیگر است. (**حافظنیا و جان‌پرور، ۱۳۹۲**) یکی از کارکردهای مرزها، کارکرد ارتباطی می‌باشد که عبارت است از کارکردی که حکومت‌ها به مرز می‌دهند تا بتوان بر پایه آن تعامل دو سوی مرز را گسترش دهند، مانند منطقه ویژه اقتصادی، بازارچه‌های مرزی، گذرگاه‌های مرزی یا ویزاها که برای مرزنشینان در نظر گرفته می‌شود و هدف آن افزایش تعاملات دو سوی مرز مبتنی بر چارچوب‌های مشخص می‌باشد. (جان‌پرور،۱٤۰۱) با شیوع همه‌گیر ویروس کرونا شاهد خیزش دوباره مرزها و تغییر کارکرد ارتباطی مرزها هستیم. بدین منظور به بررسی دو شاخص رکود صنعت گردشگری و کاهش مسافر هتل‌ها در ارتباط با شیوع ویروس کرونا پرداخته می‌شود.

– رکود صنعت گردشگری: گردشگری به‌عنوان یک پدیده انبوه بزرگ‌ترین تحرک اجتماعی در پهنه جغرافیایی جهان به شمار می‌رود. (**علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۹**) در این راستا ویروس کرونا در اوایل ۲۰۲۰ از هر نظر دنیا را برای همیشه تغییر داده و نقش بسزایی در توقف این تحرک اجتماعی بزرگ، سفرهای بین‌المللی، تقاضای گردشگری و صنعت مهمان‌نوازی داشته است. (**قربان‌زاده و عابدی، ۱۳۹۹**) با توجه به اینکه فعالیت‌های گردشگری و سفرها در سطح بین‌المللی انجام می‌شوند، همه کشورها برای جلوگیری از شیوع این ویروس، فعالیت‌های گردشگری و جابه‌جایی‌های بین‌المللی را محدود کردند. به‌طوری‌که برخی کشورها مرزهای خود را کاملاً بسته و برخی دیگر گذرگاه‌های مرزی را محدود کردند و کشورها به شهروندان خود هشدار دادند جز در موارد ضروری سفر نکنند. (چانگ[1]،۲۰۲۰) ازآنجایی‌که تعاملات انسانی شرط ایجابی در صنعت گردشگری است و به عبارتی سفر بدون جابه‌جایی و حرکت انسان‌ها از نقطه‌ای به‌عنوان مبدأ و نقطه‌ای به‌عنوان مقصد قابل‌تصور نیست. لذا با توجه به ویژگی‌های ویروس کووید ۱۹، بحران ناشی از این ویروس منجر به سکون صنعت گردشگری شده است و بخش گردشگری بسیار بیشتر از سایر فعالیت‌های اقتصادی آسیب دیده است که این مسئله موجب از بین رفتن میلیون‌ها فرصت شغلی در این بخش شده است. (**حسن پور و همکاران، ۱۳۹۹**) گستره صنعت گردشگری چنان است که ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی، ۷ درصد از تجارت بین‌المللی و ۳۰ درصد از خدمات را در جهان به خود اختصاص داده است و طبق گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری، از هر ده شغل در جهان یک شغل با گردشگری ارتباط مستقیم دارد؛ اما همچنان با وجود قدرت اقتصادی نهفته در گردشگری، این صنعت یکی از حساس‌ترین و آسیب‌پذیرترین بخش‌ها در برابر بحران‌های داخلی و خارجی می‌باشد. (چبلی[2]، ۲۰۲۰)

---

1 Chang
2 Chebli

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی ایران، ضرر ناشی از کرونا در صنعت گردشگری را ۳ هزار و ۸۰۰ میلیارد تومان اعلام کرده است. (قربان زاده و عابدی، ۱۳۹۹) و در سطح جهانی نیز، شورای جهانی سفر و گردشگری[1]، اعلام کرده، با شیوع کرونا بیش از ۷۵ میلیون شغل در صنعت گردشگری در معرض خطر هستند. شکل زیر تأثیرات کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری در ماه‌های آوریل تا ژانویه در سراسر جهان را نشان می‌دهد.

شکل ۲- تأثیرات کووید ــ ۱۹ بر صنعت توریسم در ژانویه و آوریل ۲۰۲۰

منبع: سایت سازمان جهانی گردشگری،۲۰۲۰

– کاهش مسافر هتل‌ها: درحالی‌که همه‌ساله در شرایط عادی نرخ پذیرش هتل‌های بزرگ‌ترین شهرهای جهان در ماه مارس بین ۷۰ تا ۱۰۰ درصد می‌شد، در سال ۲۰۲۰ به دلیل شیوع ویروس کرونا این رقم تا ۲۰–۱۰ درصد ظرفیت هتل‌ها کاهش یافته است. (مک‌دونالد[2]، ۲۰۲۰) آمارهای کشورهای درحال‌توسعه که درآمد قابل‌توجهی از صنعت گردشگری کسب می‌کنند نشان می‌دهد که هندوستان، ترکیه و برزیل به ترتیب در سال ۲۰۱۹ نسبت به سال قبل آن ۱۲، ۲۲ و ۱۷ درصد در اشتغال هتل رشد داشته‌اند؛ درحالی‌که در ژانویه ۲۰۲۰، به ترتیب ٦٤، ۷۳ و ۷۷ درصد اشتغال هتل‌ها با کاهش روبه‌رو بود. این کاهش در ژوئن ۲۰۲۰، برای آمریکا ٤۰، استرالیا ۵۵، اندونزی ٦۷، کانادا ۷۰ و فرانسه و انگلستان نزدیک به ۷۱ درصد و برای کشورهای ژاپن، آرژانتین، مکزیک، روسیه بیش از ۷۵ درصد بود. در این میان، ایتالیا که به‌عنوان یکی از قطب‌های اصلی توریسم اروپا شناخته می‌شد، بیشترین کاهش در میان کشورهای اروپایی را تجربه کرد. این کشور با کاهش

1 World Travel and Tourism Council(WTTC)
2 McDonald

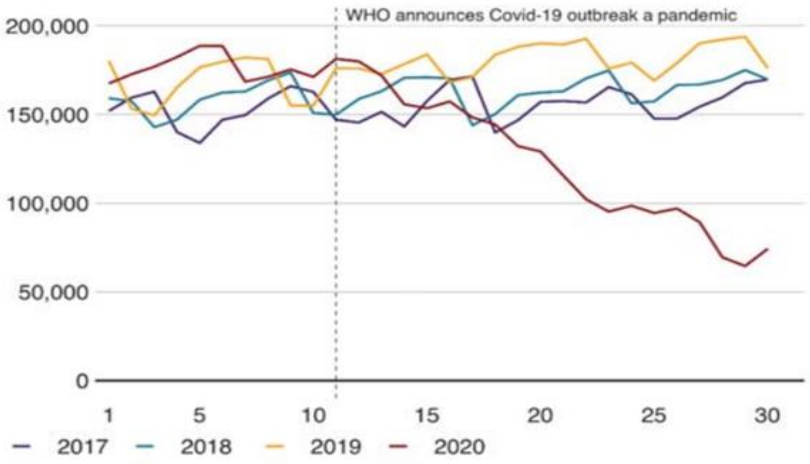
۹۰/۸ درصدی رزرو هتل‌ها در مارس ۲۰۲۰ مواجه بوده است. (**مسائلی و همکاران، ۱٤۰۰**). کارکرد ارتباطی مرزها، در قالب دو بخش، رکود صنعت گردشگری و کاهش مسافر هتل‌ها، موردبحث قرار می‌گیرد.

۳-۲-٤- کارکرد مانعی مرزها

حکومت‌ها برای اینکه بتوانند در فضای سرزمین خـود اعمال حاکمیت کرده و از دخالت و استفاده سایر حکومت‌ها، ورود ناامنی، حرکت آزادانه انسان‌ها، کالاها تفکرات و ... به سرزمین خود جلوگیری نمایند، از مرزها با توجه به این نیاز خود به‌عنوان پدیده‌ای بازدارنده و مانعی استفاده می‌کنند. البته زمانی که نیاز حکومت‌ها به این بازدارندگی کم شود و تعامل با فراسوی کشورها و ایجاد زمینه جریان آزادتر انسان‌ها و کالاها در دستور کار کشورها قرار گیرد این کارکرد مرزها کم‌رنگ شده یا از بین می‌رود؛ مانند مرزها در درون اتحادیه اروپا که این کارکرد مرزها متناسب با نیاز از بین رفته است، اما مرزهای اتحادیه با سایر کشورها تا حد قابل‌توجهی متناسب با نیاز (جلوگیری از جریان حرکت مهاجرت‌های غیرقانونی، ورود ناامنی و ...) تقویت شده است. (جان‌پرور، ۱۳۹٦) برای درک بهتر تأثیرات ویروس کرونا بر این کارکرد، به بررسی شاخص انسداد انواع مرزها و مانعیت ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی و تنگه باب المندب پرداخته می‌شود.

– انسداد انواع مرزها: نخستین اثرات این همه‌گیری در مفاهیم جغرافیای سیاسی، متوجه مرزها؛ اعم از مرزهای داخلی و مرزهای بین‌المللی شد. این رویداد منجر به اتخاذ تدابیر پیشگیرانه از سوی حکومت‌ها در کشورهای مختلف، به‌منظور کاستن از تبعات منفی پاندمی کرونا گردید و مرزها و مشخصاً مرزهای بین‌المللی؛ از مهم‌ترین و نخستین ابزارهای حکومتی در اتخاذ تدابیر یاد شده بودند.

– مانعیت ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی: داده‌های سرویس ردیابی «پرواز رادار ۲٤» نشان دهنده کاهش تعداد پروازها در سطح جهانی در ماه مارس ۲۰۲۰ است که شیوع ویروس کرونا و مانعیت ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی از دلایل آن می‌باشد (**منتی، ۱۳۹۹**)

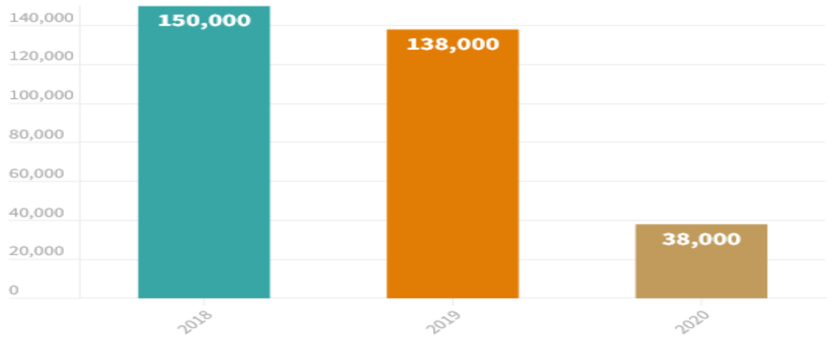

شکل ٣- تعداد کل پروازهای جهانی روزانه در ماه مارس

منبع: پرواز رادار ٢٤. ٣١ مارس ٢٠٢٠

– تنگه باب المندب (مسیر شرقی): «مسیر شرقی» که مهاجران اتیوپی‌ای عمدتاً برای رسیدن به عربستان از آن می‌گذرند و سال‌های زیادی مورد بی‌اعتنایی واقع شده بود، از سال ٢٠١٨ (٩٧/١٣٩٦) توجه بین‌المللی را به خود جلب کرده است. بنا بر گزارش سازمان بین‌المللی مهاجرت[1] در این سال تقریباً ١٥٠ هزار عبور از تنگه باب المندب صورت پذیرفته است و این بدان معنا است که این مسیر مهاجرت دریایی رسماً از دریای مدیترانه به‌عنوان پرترددترین مسیر جهان پیشی گرفته است. این جریان در سال ٢٠١٩ (١٣٩٧–٩٨) نیز به همین ترتیب ادامه داشت. بیش از ١٣٨ هزار ورود از شاخ آفریقا به یمن اتفاق افتاده است و اکثر قریب به‌اتفاق مهاجران یمن را تنها یک کشور ترانزیت می‌دانند. ما در سال ٢٠٢٠ و با ظهور بیماری فراگیر کووید-١٩ در مسیر شرقی، این روند به طرز چشمگیری تغییر کرد و وضعیت آن را متزلزل کرد. عربستان و جیبوتی با کنترل شدید مرزها، سیل مهاجران آفریقایی به شبه‌جزیره عربستان را به‌شدت کاهش دادند و تعداد آن‌ها را به حدود ٣٨ هزار نفر رساندند. مهم‌تر از همه، بسته شدن مرزها، منجر به گرفتاری هزاران مهاجر و پناهجوی عمدتاً اتیوپیایی در یمن شده است؛ کشوری که یکی از فجیع‌ترین بحران‌های انسانی گریبان‌گیرش است. (Www.iom.int)

1 IOM

شکل ٤- تعداد عبور مهاجران از تنگه باب‌المندب طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰

منبع: سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM)

متناسب با آمار و ارقام نمودارها می‌توان به این نتیجه رسید که با شیوع ویروس کرونا، کارکرد مانعی مرزها، تحت تأثیر قرار گرفته است.

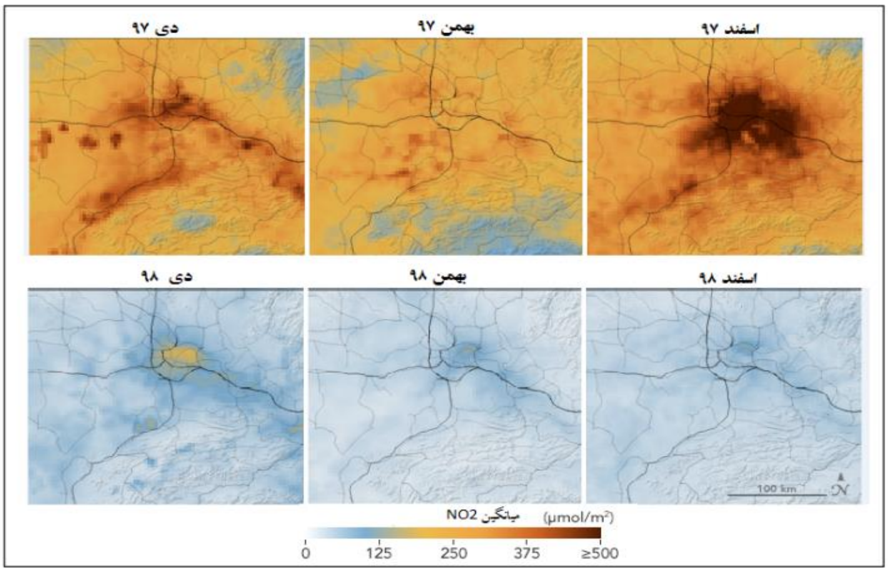
٤-۲-٤- کارکرد زیست‌محیطی مرزها

محیطزیست پایه و بستر زندگی انسان و همه موجودات است. حفظ و نگهداری آن به‌عنوان بستری مناسب جهت حیات و معیشت انسان‌ها و بهره‌گیری از جاذبه‌های موجود در آن به هنگام تفریح از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، به‌طوری‌که حفاظت از آن‌ها یک وظیفه همگانی در سطح ملی و بین‌المللی است (رضوانی،۱۳۸۰) در این میان کارکرد زیست‌محیطی که مستقیماً در ارتباط با محیطزیست است، کارکردی است که حکومت‌ها متناسب با ضرورت و نیاز در زمان‌های مشخص برای مرزها در نظر می‌گیرند و مبتنی بر آن در محیطزیست را حفظ می‌کنند. این کارکرد به ۲ طریق می‌تواند تأثیرگذار باشد: ۱- ایجاد فضایی جهت تعامل در دو سوی مرز ۲- ایجاد محیطی که مانع ورود و خروج مؤلفه‌های ناامنی و ایجاد چالش محیطزیست (جان‌پرور،۱٤۰۱) بدین منظور برای درک بهتر تأثیرات شیوع ویروس کرونا بر کارکرد یاد شده، به بررسی دو شاخص کاهش گازهای گلخانه‌ای و کاهش آلودگی هوا پرداخته می‌شود.

-کاهش گازهای گلخانه‌ای: همه‌گیری کووید ۱۹ در سراسر جهان باعث بروز آثار مثبت نیز شده است. اثرات آن بر محیطزیست و آب‌وهوا شامل کاهش جهانی انتشار دی‌اکسید کربن[1] روزانه حدود ۱۷ درصد تخمین زده شده است. گازهای گلخانه‌ای باعث افزایش میانگین کره زمین، باعث ذوب شدن یخچال‌ها و بالا آمدن سطح دریا می‌شود. با همه‌گیری کووید ۱۹ و کاهش فعالیت‌های اقتصادی در طول این همه‌گیری و

1 CO_2

به‌تبع آن کاهش گازهای گلخانه‌ای، گرم شدن کره زمین و همچنین آلودگی هوا و دریایی به‌طور موقت متوقف شده است (پورپیوندی و همکاران، ۱۳۹۹) به دنبال محدودیت‌های تردد در اروپا، سرویس پایش آلودگی هوا در اتحادیه اروپا تولید ذرات معلق ۲۰ تا ۳۰ درصد و کاهش گازهای دی‌اکسید گوگرد و دی‌اکسید نیتروژن را گزارش کرده است. تولید حجم عظیمی از گازهای گلخانه‌ای، هوای جهان را آلوده کرده و با تغییرات اقلیمی در کره زمین، زیستگاه‌های مطلوب گونه‌ها کاهش یافته است و حیات بسیاری از زیستمندان را تهدید می‌کند. مطالعات اولیه نشان می‌دهد که گاز مونواکسید کربن که بیشتر توسط اتومبیل‌ها تولید می‌شود، در مقایسه با سال ۲۰۱۹ در حدود ۵۰ درصد کاهش یافته است. از طرفی تولید گاز دی‌اکسید کربن که از طریق گرم کردن کره زمین در تغییرات آب‌وهوایی سهم دارد، نیز در روزهای اخیر کاهش یافته است. به‌عنوان‌مثال آژانس فضایی اروپا با استفاده از ماهواره سنتینل- ۵ نشان داده است که لایه آلودگی هوا به‌ویژه بر فراز ایتالیا کاهش یافته است و حدود یک‌چهارم یا بیشتر از تولید گاز دی‌اکسید کربن در این کشور کاسته شده است. همچنین سطح میانگین دی‌اکسید نیتروژن که ارتباط تنگاتنگی با مصرف سوخت‌های فسیلی دارد، در هفته پس از سال نوی چینی، ۲۰۲۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳٦ درصد کمتر بوده است. (ملکیان، ۱۳۹۹)

شکل ۵- تغییر در انتشار و غلظت گازهای آلاینده در چین در بازه شیوع کرونا

منبع: ملکیان، ۱۳۹۹

– کاهش آلودگی هوا: بیرون نیامدن شهروندان از خانه‌ها و استفاده نکردن از خودروها باعث کم شدن آلودگی هوا در شهرهای بزرگ و صنعتی شده است. در شهرهایی که سال‌ها افق دید بسیار محدودی داشتند، آلودگی هوا از بین رفته و جلوه‌های طبیعت تا کیلومترها قابل‌مشاهده است. به‌عنوان‌مثال در کشور چین که بزرگ‌ترین دوره قرنطینه را در تاریخ خود تجربه کرد و در ژانویه ۲۰۲۰ رفت‌وآمد مردم کاهش یافت. (**ملکیان، ۱۳۹۹**) همچنین سطح دی‌اکسید نیتروژن شهرهای بزرگ هند مانند احمدآباد، بمبئی و پونا در زمان ممنوعیت‌ها بین ۴۰ تا ۵۰ درصد کاهش یافته است. در اروپا پیش‌بینی می‌شود که سطح دی‌اکسید کربن ۳۹۰ میلیون تن کاهش یابد. در ایالات‌متحده آمریکا، انتشار کربن نیز به دلیل ترافیک کم، حدود ۴۰ درصد کاهش یافته است درحالی‌که ازون به دلیل کاهش دی‌اکسید نیتروژن افزایش یافته است. مقایسه غلظت آلاینده‌های مختلف در جدول زیر نشان می‌دهد که سطح تقریباً تمام آلاینده‌ها در طول دوره محدودیت کاهش یافته است و تعداد کمی آلاینده‌ها (ازون–دی‌اکسید گوگرد) افزایش مداوم در آن‌ها دیده شده است (**پورپیوندی و همکاران، ۱۳۹۹**).

جدول ۳– میزان غلظت آلاینده‌های هوا

Average concentrations of pollutants and meteorological parameters before and during lockdown phases.

Average pollutants concentration before lockdown and during all phases of lockdown periods

Study Period	$PM_{2.5}$ (µg/m³)	PM_{10} (µg/m³)	NO_2 (µg/m³)	NO (µg/m³)	NOx (ppb)	NH_3 (µg/m³)	SO_2 (µg/m³)	CO (mg/m³)	O_3 (µg/m³)	Benzene (µg/m³)	Toluene (µg/m³)
Before Lockdown	20.1	56.9	13.9	7.2	13.0	68.0	9.9	0.55	13.8	4.4	1.4
Lockdown 1	14.3	35.9	10.7	1.9	7.0	38.3	10.0	0.46	19.2	3.2	0.4
Lockdown 2	15.4	43.9	11.6	2.4	8.0	32.1	11.4	0.52	26.5	3.0	0.7
Lockdown 3	19.8	55.5	13.0	2.3	8.6	32.5	11.8	0.57	31.7	2.2	1.0

مأخذ: **پورپیوندی و همکاران، ۱۳۹۹**

همچنین در طی همه‌گیری کووید ۱۹، با محدودیت و قرنطینه در مناطق مختلف جهان، به دلیل کاهش حمل‌ونقل جاده‌ای و ترافیک شهری، محققان از کاهش شدید غلظت آلاینده‌های هوا به‌ویژه در سطح اکسیدهای ازت خبر دادند. به دلیل ویروس کرونا، بسیاری از کشورهای جهان به آموزش از راه دور روی آورده‌اند. با آموزش از راه دور و به طبع آن کاهش تحرک اجتماعی، انتشار بسیاری از آلاینده‌های کربن دار نظیر (مونواکسید کربن و هیدروکربن) نیز کاهش یافته است. علاوه بر این پس از شروع رویدارهای علمی، جلسات و رویدادهای سیاسی به‌صورت کنفرانس‌های از راه دور انتشارات زیست‌محیطی جهانی کاهش یافته است. با توجه به موارد فوق می‌توان گفت که شیوع ویروس کرونا باعث کاهش آلودگی جوی در جهان شده است. طبق آمارهای منتشر شده بیشترین کاهش در دوره اول قرنطینه در جنوب اروپا و به‌ویژه اسپانیا، ایتالیا و

فرانسه به میزان ۴۰-۵۰ درصد مشاهده شده است. (هوآنگ و همکاران[1]،۲۰۲۰) متناسب با آمار و ارقام و نمودارهای مطرح شده، می‌توان به این نتیجه رسید که با شیوع ویروس کرونا، کارکرد زیست‌محیطی مرزها از طریق کاهش گازهای گلخانه‌ای و کاهش آلودگی هوا، تحت تأثیر قرار گرفته است.

۵-۲-۴- کارکرد ملت‌سازی مرزها

از آنجا که مرزهای ایجاد شده در فضاهای جغرافیایی تفکیک‌کننده گروه‌های قومی- مذهبی یکسان از یکدیگر نیست بلکه هر سرزمین تفکیک شده از سوی مرزها دارای دو یا چند گروه قومی- مذهبی است. زمینه برای ایجاد واگرایی در کشورها تا حد قابل‌توجهی بالا می‌رود. با توجه به اینکه، مسئله اتحاد و یکپارچگی ملی به این دلیل که برای هر حکومت ایجاد نگرانی می‌کند از اهمیت بالایی در میان جغرافیدانان سیاسی برخوردار است متحد کردن سرزمین‌ها و قومیت‌های مختلف یک کشور به‌صورت یک واحد سازمان یافته مجرد که در آن کلیه ساکنان تابعیت و وفاداری خود را عرضه دارند. یکی از مشکل‌ترین و در عین حال ضروری‌ترین تکالیف یک حکومت است (درایسدل و بلیک[2]، ۱۳۷۳). حکومت‌ها سعی می‌کنند با دادن کارکرد ملت‌سازی به مرزها که ناشی از ظرفیت مرزها جهت تفکیک افراد و فضاهای جغرافیایی از یکدیگر و افزایش تعامل در درون مرزها و ایجاد مانع بر سر تعامل با فراسوی مرزها، زمینه ایجاد نزدیکی و همبستگی را در درون سرزمین حکومت‌ها فراهم آورند و از این طریق به حکومت‌ها جهت ملت‌سازی در درون فضای کشور کمک کنند. بر مبنای این کارکرد مرزها به‌عنوان پدیده‌های متمایز کننده افراد در درون یک کشور با سایر فضاهای جغرافیایی عمل و با افزایش تعامل و نزدیکی بین گروه‌های ساکن در سرزمین یک حکومت به حرکت جهت ملت‌سازی کمک می‌کنند. (جان‌پرور،۱۳۹۶) برای درک بهتر تأثیرات ویروس کرونا بر کارکرد یادشده، به بررسی سه شاخص رشد ملی‌گرایی، پر رنگ شدن هویت ملی و پر رنگ شدن حاکمیت ملی پرداخته می‌شود.

- رشد ملی‌گرایی: ملی‌گرایی از نظر ماهیت، ایدئولوژی سیاسی‌ای است که بر پیوند میـان گروهی از انسان‌ها و یک سرزمین مشخص تأکید می‌کند و می‌کوشد وجود و عینیت ملت‌ها را در جهان ارتقا بخشد. این سازوکار تلاش می‌کند هویت ملی را بر مرزهای ملی و در قالب کشور منطبق کند و انسجام ملی را افزایش دهد. در حقیقت ملی‌گرایی، نامی برای ساختارهای سیاسی و اجتماعی مدرن است که می‌کوشد احساس تعلق، همبستگی و هویت داشتن بین شهروندان ملی و سرزمین به‌عنوان زادگاه ملی مشترک به وجود آورد. در این میان، سرزمین، عنصری محوری در ملی‌گرایی و ابزاری قدرتمند برای ملی گراها و عمل

1 Huang Y and et al
2 Drysendel and Blake

ملی‌گرایی است. بر همین اساس ملی‌گرایی مفهومی مهم در جغرافیای سیاسی است (**شهرام‌نیا،۱۳۹۲**) یکی از واقعیت‌های غیرقابل انکار که تحت تأثیر اپیدمی ویروس کرونا ظهور و بروز پیدا کرد، بازگشت به مرزهای ملی و رشد ملی‌گرایی است. به‌طوری‌که دولت‌ها در سراسر جهان قید اقتصاد جهانی را زده و رو به ناسیونالیسم اقتصادی و استقلال اقتصادی آورده‌اند و مشغول ذخیره‌سازی مواد غذایی و افزایش ذخایر استراتژیک خود شده‌اند. درواقع با ظهور این بحران جهانی، هر چند ملت‌ها و دولت‌ها بیش از هر زمان دیگری به همکاری و همراهی با یکدیگر نیاز دارند و سازمان‌ها و نهادهای جهانی می‌بایست در راهبری برای عبور از این بحران وارد میدان شوند؛ اما در عمل نه تنها شاهد افول قدرت سازمان‌های جهانی هستیم، بلکه نقش دولت‌ها، مرزهای‌ملی و ملی‌گرایی به‌شدت افزایش یافته است. از همین رو در نظم جهانی آینده پساکرونا شاهد روند روبه رشد ملی‌گرایی و در مقابل شاهد زوال هر چه بیشتر گلوبالیزم (جهانی‌شدن) و هنجارهای مربوط به فرهنگ جهانی‌شدن خواهیم بود؛ نظمی که در آن مفهوم مرزها و ملیت‌ها مجدداً ارزش و جایگاه خود را باز خواهند یافت و همچنین به تبع آن، نقش دولت‌ها به‌عنوان بازیگران اصلی صحنه نظام بین‌الملل در مقابل بازیگران فراملی و بین‌المللی افزایش خواهد یافت (**رومی و کاظمی، ۱۳۹۹**) همچنین شرایط نشان داد در زمان اضطرار، مردم به کشور و هویت ملی خود باز می‌گردند؛ زیرا آن را پناهگاه و خانه خودی و آرمان نهایی زیست خود می‌دانند. نمونه‌ای از این دست، انتقال دانشجویان خارجی در کشورها در جریان بحران کرونا به کشورهای اصلی و وطن خود می‌باشد، زیرا نهادهای جهانی فاقد چنین ویژگی‌هایی می‌باشند. در حقیقت بحران ویروس کرونا به تقویت جریان‌های ملی‌گرایی در برابر جریان‌های منطقه‌گرایی و جهان‌گرایی و بازگشت ملت‌ها و حکومت‌ها به درون مرزهای ملی کمک کرده است (**حافظنیا و احمدی، ۱٤۰۱**)

– پررنگ شدن هویت ملی: درواقع ناسیونالیسم می‌تواند به‌عنوان عنصری مهم در وحدت، پر رنگ شدن هویت ملی و همبستگی قومی محسوب گردد. بروز بیماری کرونا می‌تواند سبب افزایش آگاهی گروهی، افزایش حس همبستگی و یگانگی بین ملت‌هایی که دارای اشتراکاتی در زبان، دین، ادبیات، سنت‌های تاریخی، تاریخ، اسطوره‌ها و ... شود. با توجه به اهمیت ناسیونالیسم می‌توان به جرات بیان نمود که تقویت این عامل در میان ملت‌ها می‌تواند این احساس مثبت را ایجاد نماید که در برابر معضلات و مشکلات پایداری بیشتری داشته باشند. کرونا یکی از معضلاتی است که سبب می‌شود نوعی وفاق ملی در طول این بحران شکل بگیرد. درواقع هویت ملی در این بحران نوعی تعهد و تعلق عاطفی را نیز شکل می‌دهد و بخشی از هویت افراد بر این اساس شکل می‌گیرد (جان‌پرور و همکاران،۱۳۹۹).

– پر رنگ شدن حاکمیت ملی: اگرچه ویروس کرونا یک پدیده جهانی و چالش بشری است؛ اما از یک سو باعث تقویت حاکمیت ملی و قد کشیدن مرزهای بین‌المللی برای دفاع از امنیت ملی شد و از سوی دیگر

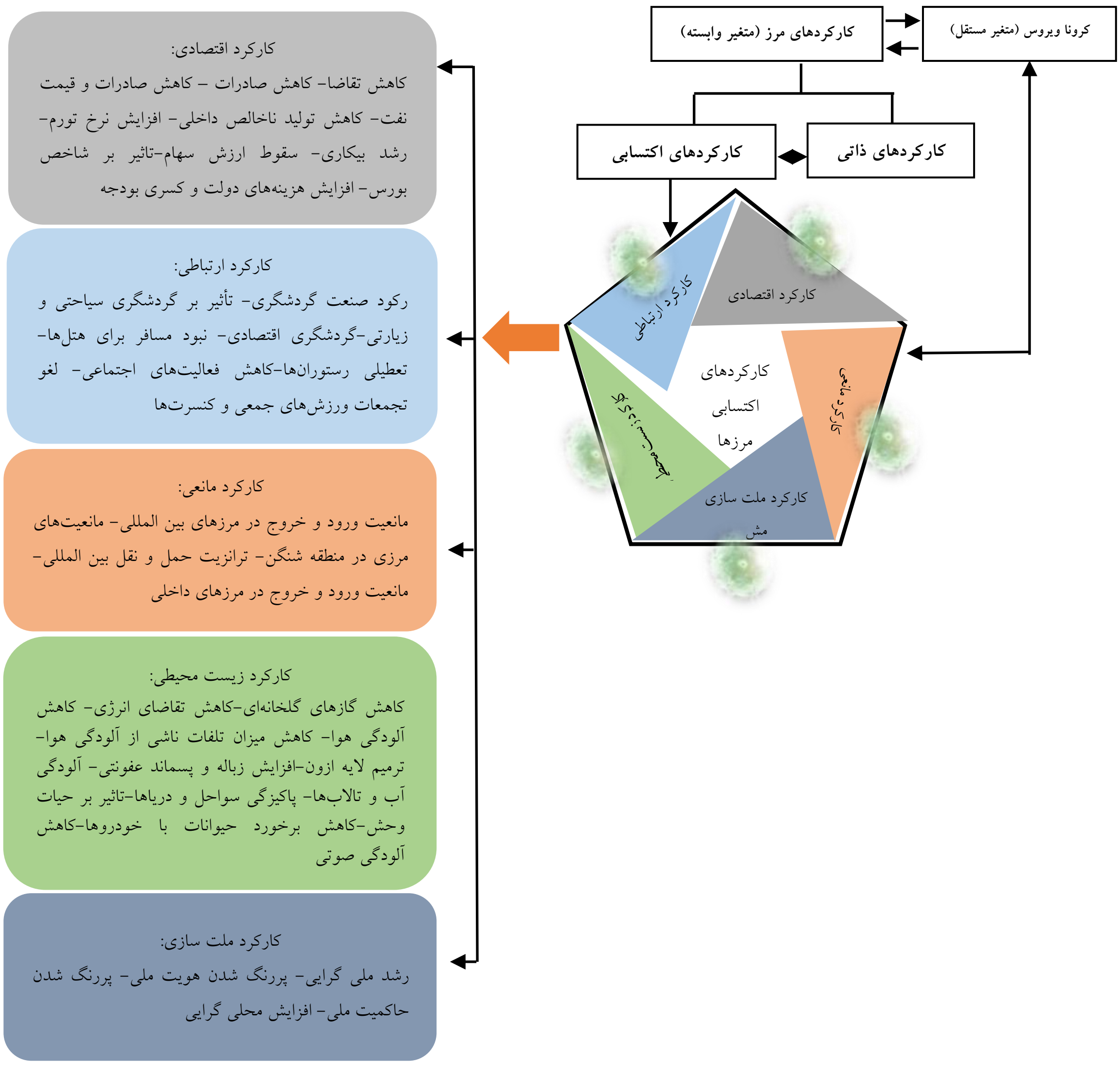
منجر به مسئولیت‌پذیری حکومت‌های ملی برای مبارزه با تهدید اپیدمی کووید ۱۹ در درون مرزهای ملی گردید. حتی این فرآیند، نقش کنترلی مرزهای درون کشوری و محلی کشورها را نیز فعال کرد. (**حافظ‌نیا و احمدی، ۱٤۰۱**) به‌عنوان‌مثال ایالات‌متحده آمریکا از نقش دولت بزرگ برای خروج از این بحران استفاده کرد زیرا عدم سرمایه گذاری در طی چهار دهه اخیر در زیر ساخت‌های این کشور نشان دهنده عدم موفقیت آنان در کنترل این بیماری از سوی دولت‌های فدرال موجود بوده است. درواقع در این دوره شاهد سخنانی در ارتباط با اینکه من از دولت هستم و من برای کمک در اینجا هستم از سوی مردم شنیده می‌شود. در حقیقت این چیزی است که بیان می‌کند دولت ذاتاً بد نیست و بیانگر این است که وجود یک دولت کارآمد برای ایجاد نمودن یک جامعه سالم لازم و ضروری است. همانطور که آسیب‌های جنگ جهانی دوم سبب ایجاد یک دولت قوی‌تر با همبستگی ملی در ایالات‌متحده آمریکا شد؛ می‌توان گفت ویروس کرونا نیز می‌تواند بذر ایجاد یک فدرالیسم مدنی جدید را تولید نماید که در آن ایالت‌ها و دولت‌های محلی به مراکز عدالت، همبستگی و دموکراتیک تبدیل می‌شوند (جان پرور و همکاران،۱۳۹۹) متناسب با مباحث مطرح شده در این بخش می‌توان به این نتیجه رسید که با شیوع ویروس کرونا، کارکرد ملت‌سازی مرزها تحت تأثیر قرار گرفته است.

۵- نتیجه‌گیری

مرزهای سیاسی و مناطق مرزی، مشخص‌کننده حد نهایی حاکمیت کشورها و محل تلاقی و برخورد حکومت‌ها و ملت‌های همجوار هستند. همچنین تعامل و ارتباط با جهان پیرامون نیز از این نقاط صورت می‌گیرد. مرزها تا کنون کارکردهای مختلفی به خود گرفته‌اند و به‌مرورزمان این کارکردها تضعیف و یا تقویت شده و یا تغییر کرده است. در این زمینه کارکردهای اکتسابی مرزها تحت تأثیر تحولات و تغییرات، کمرنگ یا پررنگ شده‌اند. ازجمله عوامل مؤثر بر کارکرد اکتسابی مرزها شیوع ویروس کرونا در طی دو سال گذشته است که فضاهای جغرافیایی را در مقیاس‌های مختلف تحت تأثیر قرار داده است. با توجه به این اثرگذاری پژوهش حاضر با هدف، بررسی تأثیرات شیوع ویروس کرونا بر کارکردهای اکتسابی مرزها انجام شده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان دهنده آن است که دولت‌ها به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی در مواجه شدن با این ویروس هستند. دولت‌ها نیز با اقداماتی نظیر بستن مرزهای خارجی، داخلی؛ منع پروازها؛ فاصله‌گذاری اجتماعی؛ تعطیلی اصناف، ادارات، کارخانه‌ها و موسسه‌های آموزش؛ و تولید واکسن و غیره به‌صورت‌های مختلف کارکرد اکتسابی مرزها تشدید کرده‌اند. می‌باشد. تشدید کارکرد اکتسابی مرزها سبب رکود صنعت گردشگری، ویروس همه‌گیر کرونا ۳ هزار و ۸۰۰ میلیارد تومان ضرر به گردشگری ایران وارد کرده و در سطح جهانی نیز با شیوع کرونا بیش از ۷۵ میلیون شغل در صنعت گردشگری با خطر روبه‌رو شده

است و با کاهش ۱۷ درصدی درآمدهای صنعت گردشگری روبه‌رو بوده‌ایم. همچنین در بخش هتل‌ها به بررسی اشتغال هتل‌ها در کشورهای هندوستان، ترکیه، برزیل و ایتالیا پرداخته شد. درحالی‌که همه‌ساله در شرایط عادی نرخ پذیرش هتل‌های بزرگ‌ترین شهرهای جهان در ماه مارس بین ۷۰ تا ۱۰۰ درصد می‌شد، در سال ۲۰۲۰ به دلیل شیوع ویروس کرونا این رقم تا ۲۰–۱۰ درصد ظرفیت هتل‌ها کاهش یافته است و در این میان ایتالیا که به‌عنوان یکی از قطب‌های اصلی توریسم اروپا شناخته می‌شد، بیشترین کاهش در میان کشورهای اروپایی را تجربه کرده است. این کشور با کاهش ۹۰/۸ درصدی رزرو هتل‌ها در مارس ۲۰۲۰ مواجه بوده است. در بخش کارکردهای اقتصادی نیز، طبق ارزیابی‌های صورت گرفته خسارت‌های اقتصادی ناشی از اپیدمی ویروس کرونا تا حد زیادی به دلیل کاهش تقاضاست به این معنی که مصرف‌کننده‌ای برای خرید کالاها و خدمات موجود در اقتصاد جهانی وجود ندارد و این موضوع به‌نوبه خود سمت عرضه اقتصاد را به‌واسطه اختلال در شبکه تأمین مواد اولیه و محدودیت فعالیت و تعطیلی برخی بنگاه‌ها با محدودیت مواجه کرده است. در بخش کاهش صادرات نیز با شیوع ویروس کرونا صادرات ایران به کشورهای همسایه محدود شد و طبق برآورد صندوق بین‌المللی پول تجارت خارجی ایران در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۱۶ میلیارد دلاری به حدود ۷۰ میلیارد دلار رسید. برای ارزیابی کاهش صادرات نفت نیز به بررسی شرایط نفتی کشور عربستان سعودی پرداخته شد. طی تأثیرات ویروس کرونا میزان صادران نفت عربستان سعودی با کاهش شدید ٤ میلیون بشکه‌ای در روز مواجه گردیده است. در بخش کارکرد ملت‌سازی نیز طبق تحقیقات صورت گرفته، یکی از واقعیت‌های غیرقابل‌انکار که تحت تأثیر اپیدمی ویروس کرونا ظهور و بروز پیدا کرد، بازگشت به مرزهای ملی و رشد ملی‌گرایی است به‌طوری‌که دولت‌ها در سراسر جهان قید اقتصاد جهانی را زده و رو به ناسیونالیسم اقتصادی و استقلال اقتصادی آورده‌اند و نقش دولت‌ها، مرزهای ملی و ملی‌گرایی به‌شدت افزایش یافته است. در حقیقت بحران ویروس کرونا به تقویت جریان‌های ملی‌گرایی در برابر جریان‌های منطقه‌گرایی و جهان‌گرایی و بازگشت ملت‌ها و حکومت‌ها به درون مرزهای ملی کمک کرده است. در ارتباط با پر رنگ شدن هویت ملی باید گفت: بروز بیماری کرونا می‌تواند سبب افزایش آگاهی گروهی، افزایش حس همبستگی و یگانگی بین ملت‌هایی که دارای اشتراکاتی در زبان، دین، ادبیات، سنت‌های تاریخی، تاریخ، اسطوره‌ها و ... شود و کرونا یکی از معضلاتی است که سبب می‌شود نوعی وفاق ملی در طول این بحران شکل بگیرد. در بخش پر رنگ شدن حاکمیت ملی نیز می‌توان گفت: اگرچه ویروس کرونا یک پدیده جهانی و چالش بشری است؛ اما از یک سو باعث تقویت حاکمیت ملی و قد کشیدن مرزهای بین‌المللی برای دفاع از امنیت ملی شد و از سوی دیگر منجر به مسئولیت‌پذیری حکومت‌های ملی برای مبارزه با تهدید اپیدمی کووید ۱۹ در درون مرزهای ملی گردید. در بخش کارکرد مانعی، نخستین اثرات این همه‌گیری در مفاهیم جغرافیای سیاسی، متوجه مرزها؛ اعم از مرزهای داخلی و مرزهای بین‌المللی شد. این

رویداد منجر به اتخاذ تدابیر پیشگیرانه از سوی حکومت‌ها در کشورهای مختلف، به‌منظور کاستن از تبعات منفی پاندمی کرونا گردید و مرزها و مشخصاً مرزهای بین‌المللی؛ از مهم‌ترین و نخستین ابزارهای حکومتی در اتخاذ تدابیر یاد شده بودند. در بخش مانعیت‌های ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی، طبق داده‌های سرویس ردیابی، شاهد کاهش تعداد پروازها در سطح جهانی در ماه مارس ۲۰۲۰ بودیم که شیوع ویروس کرونا و مانعیت ورود و خروج در مرزهای بین‌المللی از دلایل آن می‌باشد. همچنین مسیر شرقی واقع در تنگه باب المندب که مهاجران اتیوپی‌ای عمدتاً برای رسیدن به عربستان از آن می‌گذرند، در سال ۲۰۱۸ با ۱۵۰ هزار عبور رسماً از دریای مدیترانه به‌عنوان پرترددترین مسیر جهان پیشی گرفت اما در سال ۲۰۲۰ و با ظهور بیماری فراگیر کووید-۱۹ در مسیر شرقی، این روند به طرز چشمگیری تغییر کرد و وضعیت آن را متزلزل کرد. در بخش کارکرد زیست‌محیطی نیز، جهت ارزیابی گازهای گلخانه‌ای به بررسی میزان گازهای در اکسید کربن، مونواکسید کربن، دی‌اکسید نیتروژن و ذرات معلق پرداخته شد که طبق نتایج به دست آمده دی‌اکسید کربن ۱۷ درصد، مونواکسید کربن ۵۰ درصد، دی‌اکسید نیتروژن ۳۶ درصد و ذرات معلق ۲۰ تا ۳۰ درصد نسبت به قبل از شیوع ویروس کرونا کاهش داشته است و در بخش کاهش آلودگی هوا، بیرون نیامدن شهروندان از خانه‌ها و استفاده نکردن از خودروها باعث کم شدن آلودگی هوا در شهرهای بزرگ و صنعتی شده است؛ به‌طوری‌که سطح دی‌اکسید نیتروژن شهرهای بزرگ هند مانند احمدآباد، بمبئی و پونا در زمان ممنوعیت‌ها بین ٤٠ تا ٥٠ درصد کاهش داشته است و همچنین طبق آمارهای منتشر شده بیشترین کاهش در دوره اول قرنطینه در جنوب اروپا و به‌ویژه اسپانیا، ایتالیا و فرانسه به میزان ٤٠-٥٠٪ مشاهده شده است؛ و درنهایت طبق بررسی‌های صورت گرفته، تمامی فرضیات تحقیق مبنی بر: کاهش کارکرد ارتباطی و اقتصادی مرزها و تقویت کارکرد ملت‌سازی، مانعی و زیست‌محیطی مرزها مورد تائید قرار گرفت.

شکل ٦-کرونا ویروس و کارکردهای اکتسابی مرزها

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد به شماره ۵۵۷٤٦ سال ۱٤۰۰ می‌باشد.

کتابنامه

- افشردی، محمدحسین؛ جان‌پرور، محسن؛ ۱۳۹۲. *الگوی مدیریت مرزهای سرزمینی (مورد پژوهشی: مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس)*. تهران: انتشارات دانشگاه عالی.

- اشرفی ریزی، حسن؛ کاظم پور، زهرا؛ ۱۳۹۹. تبیین بحران کرونا ویروس (کووید ۱۹) براساس نظریه ضداطلاعات. *مدیریت سلامت*. دوره ۲۳. شماره ۱. https://www.doi.org/10.29252/jha.23.1.9
- السان، مصطفی؛ ۱۳۹۹. مسئولیت مدنی دولت در قبال بیماری‌های واگیر (بررسی موردی کووید ۱۹). *ویژه نامه حقوق و کرونا*. دوره ۲۳. صص ۲۱۵ الی ۲۴۳. https://doi.org/10.22034/jlr.2020.185075.1642
- بهرامی جاف، ساجد؛ صالح آبادی، ریحانه (۱۳۹۹. بررسی تأثیرات کرونا بر امنیت شهرهای مرزی: نمونه موردی: شهر پاوه. *فصلنامه آمایش سیاسی فضا*- دوره ۲ – شماره ۲. https://psp.modares.ac.ir/article-42-50624-fa.html
- بیگ زاده، ابراهیم؛ محمودی، سیدهادی؛ لطیفیان، محمدحسین؛ قاری سیدفاطمی، سیدمحمد؛ ۱۳۹۹. معضل کرونا در آیینه حقوق بین‌الملل معاصر. *ویژه نامه حقوق و کرونا*. دوره ۲۳. صص ۵۷-۱۱. https://doi.org/10.22034/jlr.2020.185072.1639
- پورپیوندی، آلاله؛ موگویی، رکسانا و حجازی، رخشاد؛ ۱۳۹۹. اپیدمی کرونا و بررسی اثرات آن بر محیطزیست. یازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیطزیست. دوره ۱۱. صص ۱۵-۱. https://ntb.iau.ir/faculty/mogouei/fa/articlesInConferences/390
- جان پرور، محسن؛ ۱۳۹٦. *نگرشی نو به مطالعات مرزی (مفاهیم، اصول و نظریه‌ها)*. تهران: انتشارات انجمن ژئوپلیتیک ایران.
- جان پرور، محسن؛ ۱۳۹۱. *تبیین الگوی مدیریت مرزهای دریایی مورد خلیج فارس*. رساله دکتری به راهنمایی محمدحسین افشردی. تهران. دانشگاه تربیت مدرس.
- حافظ‌نیا، محمدرضا؛ جان‌پرور، محسن؛ ۱۳۹۲. *مرزها و جهانی‌شدن*، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حافظ‌نیا، محمدرضا؛ احمدی، ابراهیم؛ ۱٤۰۱. بحران کرونا و نقش یابی مرزها در عصر پساوستفالیایی دولت. *فصلنامه روابط خارجی*. دوره ۱٤. شماره ۲. https://frqjournal.csr.ir/article_160971.html
- حسن پور، محمود، شاهی، طاهره؛ ارژنگ مهر، داوود؛ ۱۳۹۹. الگوی مدیریت بحران برای بخش عرضه گردشگری ایران، نمونه موردی: بحران شیوع ویروس کووید-۱۹. *فصلنامه مدیریت گردشگری ویژه نامه همه‌گیری کووید* ۱۹. صص ۵۹-۸۹. https://www.sid.ir/paper/379873
- درایسدل، آلاسدایر؛ جرالد اچ بلیک؛ ۱۳۷۳. *جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا*. ترجمه دره میرحیدر. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- رجبی، فاطمه و طاهرپور، جواد و میرزائی، حجت الله، سهیلی، حبیب؛ ۱٤۰۰. اثر همه‌گیری ویروس کرونا بر بخش‌های اقتصاد ایران. فصلنامه بررسی مسائل اقتصاد ایران. *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*. سال ۸ . شماره ۲. صص ۱٦۱-۱۸۷. https://www.doi.org/10.30465/ce.2021.6982
- رضوانی، محمدرضا؛ ۱۳۸۰. نگرشی بر نظام برنامه ریزی توسعه روستایی. *نشریه پژوهشهای جغرافیایی*. دوره ۳۳. شماره ٤۱. صص ۳۸- ۲۵. https://ensani.ir/fa/article/45380
- رومی، فرشاد و کاظمی، احسان؛ ۱۳۹۹. کرونا ویروس، متغیری نوین در تحلیل کلان تحولات سیاسی و بین‌المللی. *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۹، شماره ۳۳. صص ۸۹-٦۳.

https://www.doi.org/10.22054/qpss.2020.52134.2530

- رئیسی، احمد و همکاران؛ ۱۳۹۱. *راهنمای جامع نظام مراقبت بیماری‌های واگیر برای پزشک خانواده*، انتشارات اندیشمند، تهران.

- زرقانی، هادی؛ ۱۳۸۶. *مقدمه‌ای بر شناخت مرزهای بین‌المللی*. تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی ناجا.

- شهرام نیا، امیرمسعود؛ ۱۳۹۲. تعامل و تقابل ملی‌گرایی و اسلام گرایی در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی. *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*. دوره ۲ شماره ۵. صص ۲۱۷-۱۹۷.

https://www.magiran.com/paper/1250854

- شهرزادی، لیلا و شعبانی، احمد و امینی رارانی، مصطفی؛ ۱۴۰۰. سیاست گذاری مبتنی بر نظریه آشوب در پاندمی کووید ۱۹. *نشریه مدیریت اطلاعات سلامت*، دوره ۱۸، شماره ۲، صص ۸۹- ۹۱.

https://doi.org/10.22122/him.v18i2.4332

- صفایی و همکاران؛ ۱۳۹۹. تحلیل مدل دینامیکی تأثیر شیوع کووید-۱۹ بر واردات و نیروی کار در ایران. *مجله کنترل. ویژه نامه کووید ۱۹*. جلد ۱۴. شماره ۵. صص ۱۲۰-۱۰۷

http://joc.kntu.ac.ir/article-1-824-en.html

- علی اکبری، عطیه؛ تقوایی، مسعود؛ ۱۳۹۹. نظر شهروندان نسبت به وضعیت فستفود و عوامل مؤثر بر توسعه آن (موردمطالعه: شهروندان اصفهان). *نشریه مطالعات اجتماعی گردشگری*. دوره ۸ . شماره ۱۵. صص ۲۷۶-۲۴۹.

http://www.journalitor.ir/Article/35883/FullText

- علیجانی، بهلول؛ ۱۳۹۹. اخلاق محیطی و بیماری کرونا. *نشریه تحلیل فضایی مخاطرات محیطی*، سال ۷، شماره ۴. صص ۱-۲۰. https://dx.doi.org/10.29252/jsaeh.7.4.28.1

- غریب‌پور، منصور؛ ۱۳۹۹. تبیین فقهی مسئولیت دولت در رویارویی با بیماری کرونا. *مجله فقه پزشکی*. دوره ۱۲. شماره ۴۲. صص ۲۰-۱. https://doi.org/10.22037/mfj.v12i4232630

- قربان‌زاده، داوود؛ عابدی، احسان؛ ۱۳۹۹. بررسی نقش دلبستگی ایمن در پیش‌بینی نیات تجربی گردشگران در سفر به مقاصد گردشگری در دوران شیوع ویروس کووید-۱۹. *فصلنامه مدیریت گردشگری ویژه نامه همه‌گیری کووید ۱۹*. صص ۱۴۵-۱۷۷. https://tms.atu.ac.ir/article_11955.html

- کساوندی، آرزو؛ امیرانی، مهسا؛ ۱۴۰۰. مروری بر کووید ۱۹ و پیامدهای ظهور آن. *مجله تازه‌های بیوتکنولوژی سلولی مولکولی*. دوره ۱۱ شماره ۴۲. صص ۱۲۵-۱۱۱. http://ncmbjpiau.ir/article-1-1359-fa.html

- مسائلی، ارشک؛ رضائی، ناصر؛ باسخا، مهدی؛ درفشی، خه بات؛ ۱۴۰۰. اثرات همه‌گیری کرونا بر اشتغال نیروی کار در صنایع مرتبط با گردشگری ایران. *فصلنامه مطالعات گردشگری*. دوره ۱۶. شماره ۵۶. ص ص ۳۰۸-۲۷۹. https://tms.atu.ac.ir/article_13487.html

- ملکیان، منصوره؛ ۱۳۹۹. فرصت‌ها و تهدیدهای ویروس کرونا برای محیط‌زیست. *فصلنامه رهیافت*. شماره ۷۹. صص ۷۶-۶۳. https://rahyaft.nrisp.ac.ir/article_13859.html

- منتی، حسین؛ ۱۳۹۹. بررسی اثرات ویروس کرونا-کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی. *فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی*. شماره دوم. ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹. صص ۱۸۱-۱۶۳.

https://www.magiran.com/paper/2126045

- میرتقیان رودسری، سیدمحمد؛ فرخیان، فیروزه؛ نقویان، مریم؛ ۱۳۹۹. بررسی رفتار جامعه میزبان نسبت به گردشگران در دوران شیوع کووید ۱۹. *نشریه مطالعات مدیریت گردشگری*. دوره ۱۵. صص ۱۱۵– ۱۴۳.
https://doi.org/10.22054/tms.2020.52929.2332

- Argus., 2020. Argus White Paper: The Coronavirus Impact; https://www.argusmedia.com/-/media/Files/white-papers/argus-whitepaper-coronavirus.ashx.
- Chang, C.-L., McAleer, M., & Ramos, V., 2020. A charter for sustainable tourism after COVID-19: Multidisciplinary Digital PublishingInstitute.
- Chebli, A. A., 2020. The impact of Covis19 on tourist consumption behaviour: a perspective article Journal of Tourism Management Research, 7(2), 196-207. https://doi.org/10.18488/journal.31.2020.72.196.207.
- Dikshit, R.D., 1995. Political Geography the Discipline and Its Dimension. Tata McGraw – Hill publishing Company Limited.
- Flight Radar 24, Airlines data: Retrived 31 March 2020.from http://www.flightradar24.com/data/airlines.
- http://www.Statisa.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy.
https://www.iom.int.
- Huang, C., Wang & Others., 2020. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. Lancet 395, 497–506. https://doi.org/10.3390/su12093671.
- MacDonald M, Piazza R, Sher, G., 2020. A Simple Guide to Estimating the Impact of COVID-19 on Travel and Hospitality Activity", International Monetary Fund (IMF), Special series on COVID-19. https://doi.org/10.3390/su12093671.
- Macfarlane N., 2008. The Three Asias: Are They a New Region?; in: World History Archives.
- Newman D and Paasi A., 1998. Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography. Progress in Human Geography 22,186-207.
- Porta M., 2008. A Dictionary of Epidemiology, Fifth Edition. Oxford University Press, Inc., New York (Telephone: 212-726-6000, Website: http://www.oup.com/us/), 320 pp. https://doi.org/10.1093/aje/kwp322.
- Sonnichsen N., 2020. Expected quarterly global oil demand volume following Covid-19 for 2020, http://www.statista.com/statistics/332201/global- oil-demand-outlook-following-covid-19/.
- Sonnichsen N., 2020. Weekly crude oil prices for Brent, OPEC basket, and WTI 2019-2020, http://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/.